

ІНСТИТУТ ПРАВОТВОРЧОСТІ
ТА НАУКОВО-ПРАВОВИХ ЕКСПЕРТИЗ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

вул. П. Орлика, 3, Київ, Україна, 01024, тел. (044) 253-34-19

№ 114 від 22.04.2026

НАУКОВО-ПРАВОВИЙ ВИСНОВОК
на проєкт Цивільного кодексу України
(реєстр. № 15150 від 09 квітня 2026 р.)

22 квітня 2026 року

місто Київ

I. Концептуальна оцінка законопроекту

09 квітня 2026 р. до Верховної Ради України було внесено та зареєстровано проєкт Цивільного кодексу України (реєстр. № 15150) (далі – законопроєкт). Мета законопроекту декларується як рекодифікація та системне оновлення приватного (цивільного) права України шляхом ухвалення нового Цивільного кодексу України як цілісного, внутрішньо узгодженого та ефективного кодифікованого акта задля формування сучасної нормативної основи для регулювання приватних відносин, що відповідає сучасним викликам цифровізації, розвитку нових економічних моделей, трансформації майнового обігу, ускладнення договірних та недоговірних конструкцій, транскордонності відносин та забезпечує належний рівень юридичної визначеності, справедливості, ефективного захисту цивільних прав та інтересів.

Досягнення цієї мети вбачається розробниками у комплексному оновленні інститутів приватного права у межах дев'яти книг нового Цивільного

кодексу України: книга перша «Загальна частина», книга друга «Право особисте», книга третя «Право речове», книга четверта «Право інтелектуальної власності», книга п'ята «Право зобов'язань», книга шоста «Право сімейне», книга сьома «Право спадкове», книга восьма «Право приватне міжнародне», книга дев'ята «Публічність прав цивільних», що має забезпечити системність кодифікації, єдність понятійного апарату, узгодженість міжінститутних зв'язків і послідовну реалізацію засад приватного права в усіх сегментах правового регулювання.

Слід зазначити, що такий підхід узгоджується із міжнародними зобов'язаннями України, насамперед у частині стандартів Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (майно, справедливий суд, приватність), та взятими Україною зобов'язаннями щодо наближення національного законодавства до *acquis* ЄС, зокрема в контексті юридичних конструкцій, термінології та регулятивних підходів у сферах захисту прав споживачів, інтелектуальної власності, цивільного обороту тощо. Так, Угода про асоціацію між Україною та ЄС містить положення щодо співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки й загальної орієнтації на верховенство права та повагу до прав людини, що кореспондує із закладеним у законопроекті курсом на сучасні механізми приватноправового регулювання, юридичну визначеність і ефективний захист прав, що сприятиме інтеграції України до європейського правового простору та розвитку приватних відносин.

II. Системно-юридична оцінка законопроекту

Проект Цивільного кодексу України (реєстр. № 15150 від 09 квітня 2026 р.) спрямований на системне оновлення регулювання приватноправових відносин, модернізацію цивільного законодавства, гармонізацію його із сучасними європейськими підходами.

Законопроект є результатом тривалої роботи експертного середовища та має на меті не фрагментарне коригування окремих норм, а комплексне

реформування інститутів приватного права з урахуванням сучасних соціально-економічних умов, розвитку цифрової економіки та європейських правових стандартів.

Основний зміст законопроекту зводиться до таких аспектів:

– Проект книги першої «Загальна частина» формулює приватноправову природу регулювання, посилює роль засад, розширює інструментарій захисту прав, модернізує статус фізичної особи (зокрема дитини, споживача, професіонала), впроваджує більш структуровану модель юридичних осіб і корпоративних відносин, а також оновлює договірно-правочинний блок (тлумачення, недійсність, фраздаторні конструкції, представництво, позовна давність). У даному контексті слід підтримати поєднання загальних приписів про правочини і договори в межах Загальної частини, оскільки договір є основним видом правочину у приватному обороті, а уніфіковані правила щодо волі/волевиявлення, форми, тлумачення, недійсності, наслідків є важливими для всіх книг. Такий підхід забезпечує внутрішню узгодженість загальної частини та її придатність до застосування у інших книгах законопроекту та у спеціальному законодавстві.

На підтримку заслуговує й підхід до посилення ролі принципу добросовісності у сфері приватноправових відносин, що виступає загальним критерієм поведінки їх учасників і спрямований на обмеження зловживання правом та забезпечення балансу інтересів сторін.

– У проекті книги другої «Право особисте» особисті права подані не як декларативний перелік, а як практичний набір юридичних можливостей і засобів захисту, придатних до застосування в умовах сучасного цифрового суспільства. При цьому особливий наголос робиться на автономії людини (тілесній, психічній, психологічній), на захисті особистої сфери та комунікацій, на превентивному припиненні небезпечної поведінки, а також на важливості конструкцій репутаційного та інформаційного захисту. Позитивно оцінується й законодавча регламентація особистих прав юридичних осіб (таємниця

кореспонденції, професійна/комерційна таємниця, цифрова приватність), що є критично важливим для сучасного цивільного обороту.

– Проєкт книги третьої «Право речове» передбачає внутрішньо узгоджену систему речових прав шляхом визначення базових принципів речового права, переліку обмежених речових прав (зокрема, право очікування, право переважної купівлі нерухомого майна (як обмежене речове право) та речові забезпечувальні права), зміцнення конструкції публічних речей і забезпечення оборотоздатності та справедливого балансу через механізми компенсації добросовісному набувачу. Законопроєкт системно розвиває посідання і речово-правові способи захисту, розширює і уточнює понятійний апарат, вводячи, поряд із тілесними речами, категорію безтілесних речей як об'єктів речового права, кодифікаційна об'єктивація якої сприятиме усуненню системної колізії кваліфікації та захисту.

– Проєкт книги четвертої «Право інтелектуальної власності» закріплює перелік об'єктів інтелектуальної власності, який модернізовано під європейську модель, передбачає режим об'єктів, що є результатом інтелектуальної, творчої діяльності, та об'єктів, які не є результатом творчості, але потребують охорони, принципово відмежовує права інтелектуальної власності від права власності на матеріальний чи цифровий носій. Так, з урахуванням викликів цифрової економіки, вводиться блок права особливого роду (*sui generis*) для неоригінальних баз даних і неоригінальних об'єктів, згенерованих системами штучного інтелекту, а також визначається приватноправовий режим комерційної таємниці (нерозкритих ноу-хау та ділової інформації) через субсидіарне застосування інструментарію інтелектуальної власності, якщо це не суперечить природі такого об'єкта. Такий підхід є практично важливим, оскільки узгоджує європейське бачення юридичної природи комерційної таємниці з потребами бізнесу в договірному обороті та ефективних цивільно-правових способах захисту.

Позитивно оцінюється розширення і конкретизація підстав захисту права інтелектуальної власності, оскільки підставою може бути не лише порушення, невизнання чи оспорювання, а й створення загрози порушення. При цьому порядок захисту права інтелектуальної власності визначається як судовий або інший, встановлений договором або законом, що дозволяє застосовувати позасудові та адміністративні процедури там, де вони ефективні.

– Проєкт книги п'ятої «Право зобов'язань» побудований як логічний «ланцюг» від базової дефініції та засад зобов'язання – через правила виникнення і динаміку зобов'язання – до сучасних механізмів виконання та, у разі відхилення від належного результату, до уніфікованого блоку способів захисту. Вбачається, що такий підхід усуває фрагментарність і дублювання, знижує ризик технічних колізій між окремими частинами цієї книги і головне – наближує структуру та категоріальний апарат до європейської моделі права зобов'язань.

Окремо слід відзначити у законопроєкті приписи щодо виконання зобов'язань, які модернізовано під потреби цифрового та комерційного обороту, визначено чіткі наслідки прийняття виконання без застережень, включно з балансом між стабільністю обороту та захистом від прихованих недоліків. Крім цього, замість поняття «відповідальності за порушення» застосовується категорія «юридичні наслідки невиконання зобов'язання» та сучасна модель способів захисту, при якій потерпіла сторона може обрати будь-який спосіб захисту, визначений законом, поєднувати сумісні засоби та не втрачати право на відшкодування збитків.

Позитивним вбачається переміщення приписів про спадковий договір з книги «Право спадкове» до розділу II книги п'ятої «Договірні зобов'язання», що є практично виправданим, адже спадковий договір за своєю природою є двостороннім договором: набувач бере на себе обов'язок виконувати розпорядження відчужувача, а перехід права власності на майно настає як

договірний наслідок, прив'язаний до смерті відчужувача, а не як реалізація спадкування у класичному сенсі.

У сфері недоговірних зобов'язань у законопроекті відображена європейська логіка відповідальності, особливо в частині підвищених ризиків і складних технологічних середовищ. Йде мова про такі новели, як відповідальність за ядерну шкоду із коректним узгодженням із законом та міжнародними договорами України та інші випадки відповідальності безвідносно до вини у сферах підвищеного ризику. Також слід підтримати підхід щодо законодавчого закріплення особливостей делікту збройної агресії, який передбачає, що шкода, завдана внаслідок збройної агресії, відшкодовується державою-агресором, а також те, що відповідальність за таку шкоду настає незалежно від відповідальності інших осіб і її застосування не обмежується зупиненням/припиненням відносин, у межах яких шкоду було завдано. Такий підхід є концептуально важливим для вимог про відшкодування шкоди, завданої агресією, підвищення системності судового захисту та забезпечення розвитку спеціальних процедур компенсації й стягнення в міжнародному та національному вимірах.

– Проект книги шостої «Право сімейне» включено до структури проекту Цивільного кодексу України, адже сімейні відносини (у їх майновому та особистому вимірі) належать до ядра приватноправового регулювання і мають бути узгоджені із загальними засадами, інститутами правочинів, представництва, строків, захисту цивільних прав тощо. Слід відзначити, що такий підхід є усталеною світовою практикою кодифікації: у багатьох правопорядках сімейне право є частиною цивільних кодексів.

У проекті книги шостої запроваджуються прямі запобіжники від надмірного втручання у сферу приватного життя: сімейні відносини регулюються лише у тій частині, у якій це допустимо і можливо з точки зору інтересів їх учасників та інтересів суспільства, із пріоритетним урахуванням інтересів дитини та непрацездатних членів сім'ї. Крім цього, деталізується

принцип найкращих інтересів дитини та закріплюється її право з чотирнадцяти років на безпосереднє звернення до суду за захистом своїх прав чи інтересів.

Слід підтримати необхідність чіткого визначення на законодавчому рівні форм сімейного життя і юридичних режимів (шлюб, фактичний сімейний союз як проживання двох осіб протилежної статі однією сім'єю без реєстрації шлюбу (за умови відсутності іншого шлюбу)), що є сучасною відповіддю на реальні соціальні практики та мінімізує юридичну невизначеність і зберігає приватноправовий характер сімейного регулювання.

– У проєкті книги сьомої «Право спадкове» посилено захист вразливих інтересів спадкоємців, уточнено склад спадщини та правила переходу окремих вимог, а також передбачено інструменти збереження й управління спадковим майном до оформлення прав, що безпосередньо зменшує конфліктність і втрати вартості спадкового активу.

Позитивно відзначається й врегулювання питання спадкування прав на цифрові речі, запровадження юридичного режиму розпорядження репродуктивним біологічним матеріалом, посилення інструментарію збереження спадщини до моменту оформлення прав спадкоємців.

– Проєкт книги восьмої «Право приватне міжнародне» передбачає уніфікацію підходів до визначення застосовного права, юрисдикції та визнання іноземних рішень, підвищує передбачуваність транскордонного цивільного обороту. При цьому концептуальною є інтеграція норм міжнародного приватного права до структури оновленого Цивільного кодексу України, що усуває фрагментарність приватноправового регулювання, забезпечує єдині методологічні орієнтири (засади, автономія волі, добросовісність, баланс інтересів, механізми захисту) для внутрішніх і міжнародних приватних відносин, дозволяє говорити про цілісність приватноправового масиву та відповідає логіці європейської приватноправової традиції, де колізійні норми розглядаються як органічна частина системи приватного права.

Законопроектом передбачається посилення автономії волі сторін у виборі застосовного права, включно з можливістю орієнтації не лише на право певної держави, а й на засади права транснаціонального характеру та торговельні звичаї (*lex mercatoria*), визначаються інструменти публічного порядку та надімперативних норм, які дозволяють захистити фундаментальні засади правопорядку України та критичні публічні інтереси без руйнування договірної свободи.

– Проектом книги дев'ятої «Публічність прав цивільних» уперше на законодавчому рівні передбачається цілісна приватноправова доктрина публічності як універсального механізму забезпечення юридичної визначеності в майновому обігу, визначається предмет публічності та її способи (через ключові державні реєстри й інші форми оприлюднення), встановлюються умови та наслідки публічності (протиставність, пріоритет/черговість, а у встановлених законом випадках – правонабувальні наслідки), система презумпцій у сфері реєстрів (існування/неіснування та достовірність зареєстрованих прав, правочинів і фактів).

Законопроектом запроваджується нормативний стандарт доступу до реєстрової інформації як передумови довіри до публічних даних, відповідно до якого будь-яка особа має право ознайомлюватися з інформацією державних реєстрів без обґрунтування інтересу, тоді як будь-які договірні відмови чи санкції, спрямовані на блокування реалізації формальних вимог публічності, є нікчемними. Такий підхід не лише підсилює прозорість, а й зменшує транзакційні витрати учасників обігу та ризики «прихованих» юридичних дефектів.

Важливим є передбачення на законодавчому рівні загальної моделі правовстановлювальних державних реєстрів і чітке розмежування реєстраційних дій, запровадження сучасного інструментарію попередньої реєстрації як способу забезпечення майбутньої реєстрації права (включно з

випадками умовності набуття, секвестру/заборони тощо) із визначенням її наслідків та окремого позову про підтвердження.

Запропоновані законопроектom положення мають позитивне значення для розвитку приватноправової сфери, зокрема:

- забезпечення системної модернізації цивільного законодавства та його приведення до сучасних стандартів регулювання приватноправових відносин;
- підвищення рівня правової визначеності у цивільному обороті, що сприятиме стабільності правовідносин;
- удосконалення механізмів захисту прав власності та інших речових прав;
- розширення можливостей договірного регулювання та диспозитивності у сфері зобов'язальних відносин, створення більш гнучкого правового середовища для учасників цивільного обороту;
- створення додаткових гарантій ефективного здійснення цивільних прав і виконання обов'язків;
- удосконалення регулювання майнових і особистих немайнових відносин;
- запровадження сучасних підходів до врегулювання правочинів, відповідальності, представництва та інших інститутів цивільного права;
- посилення правового захисту учасників цивільного обороту та зниження рівня юридичних ризиків;
- створення передумов для розвитку підприємництва та інвестиційної діяльності;
- забезпечення комплексності та узгодженості приватноправового регулювання.

Ураховуючи вищевикладене, слід зауважити, що *законопроект має безперечну актуальність в контексті модернізації та вдосконалення підходів до ефективного регулювання приватноправових відносин, впроваджуючи*

новітні правові конструкції та забезпечуючи внутрішню узгодженість нормативного регулювання.

Законопроект відповідає принципам побудови правової системи та займає належне місце в ієрархічній системі нормативно-правових актів.

III. Юридико-технічна оцінка законопроекту

Проект Цивільного кодексу України (реєстр. № 15150 від 09 квітня 2026 р.) загалом відповідає усталеним принципам нормотворення, зокрема: розміщення спочатку більш загальних, а потім більш конкретних положень; відповідність послідовності викладу положень законопроекту логіці предмета регулювання; розміщення наприкінці проєкту перехідних положень (дія кодифікованого акта в часі та особливості регулювання окремих сфер приватноправових відносин у період дії воєнного стану в Україні, введеного Указом Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022), а також прикінцевих положень (термін набрання чинності кодифікованим актом, визначення нормативно-правових актів, які втрачають чинність з дня набрання ним чинності, внесення змін до чинних нормативно-правових актів із метою їх приведення у відповідність із кодифікованим актом тощо).

Стилістика законопроекту відповідає загальноприйнятим підходам до юридичної техніки. Мова тексту законопроекту є доступною та зрозумілою, у тексті уніфіковано термінологію, відсутні застарілі слова та словосполучення, русизми, мовні штампи, незрозумілі аббревіатури та скорочення. У місцях, де цього вимагають правила української граматики та стилістики нормативного акта, відкориговано надмірне використання пасивних дієслівних форм, надано перевагу чітким мовним конструкціям.

Таким чином, проєкт Цивільного кодексу України (реєстр. № 15150 від 09 квітня 2026 р.) відповідає усталеним правилам побудови та редакційно-лексичного оформлення нормативно-правових актів і є придатним для використання суб'єктами приватних відносин.

IV. Загальний висновок

Ураховуючи викладене, можна констатувати належний рівень підготовки та важливість прийняття проєкту Цивільного кодексу України (реєстр. № 15150 від 09 квітня 2026 р.), який відповідає загальновизнаним міжнародним нормам і принципам, спрямований на наближення національного законодавства до законодавства Європейського Союзу, підвищення рівня правової визначеності, удосконалення механізмів регулювання приватноправових відносин, посилення гарантій захисту прав та інтересів їх учасників, зменшення юридичних ризиків у цивільному обороті та створення сприятливих передумов для економічної активності й інвестиційного клімату держави. Зазначене дає підстави для підтримки законопроєкту та його концептуальних засад.

Завідувач відділу дослідження проблем

правотворчості та адаптації законодавства до права ЄС

Інституту правотворчості та науково-правових експертиз

Національної академії наук України,

доктор юридичних наук, професор

Надія МІЛОВСЬКА